NORSK OLJEMUSEUM ÅRBOK 1999

NORSK OLJEMUSEUM

Samtidsarkitektur på sitt beste

Hild Sørby

Det finnes neppe en bygning i dette landet som så tydelig signaliserer sin funksjon som Norsk oljemuseum. Sjelden ser vi det meningsbærende artikulert så klart og utvetydig i arkitekturen som her. Besøkende til oljemuseet kan neppe ta feil av hvor de skal.

Ingen kan heller unnlate å forstå hvor stor betydning oljevirksomheten har hatt for Stavanger. For oljemuseet er monumentalt og plassert sentralt. Derfor er det også lett å finne for tilreisende. Og mange kommer, selv langveisfra, selv om de ikke har noen direkte tilknytning til «oljå». Oljemuseet er et nasjonalt minnesmerke over Norges viktigste industri i moderne tid. Det representerer vår felles historie og skal hjelpe oss å huske denne virksomhetens mange sider.

Men oljemuseet er ikke bare en spennende tilvekst på Norges museumskart. Bygningen i seg selv har satt Stavanger på nivå med andre steder som er verd et besøk på grunn av spennende samtidsarkitektur. Uten tvil er museet noe av det mest interessante som er oppført her i landet i senere tid. På sin uhyre fine beliggenhet i byfjordens havnebasseng, fremtrer det nærmest som en dekonstruert, stålblank oljeplattform mot en grå, firskåren fjellrygg. Sammensatt, modernistisk og elegant tiltrekker det seg umiddelbart oppmerksomhet. Ikke fordi arkitekturen er spesielt ekstravagant eller spektakulær, men fordi den er så annerledes og så flott. Og fordi bygningen så tydelig signaliserer at den nettopp er et oljemuseum.

Museet er tegnet av Lunde og Løvseth Arkitekter as, med sivilarkitektene Ivar Lunde og Morten Løvseth som ansvarlige. Oslofirmaet vant konkurransen om bygningen i 1992, og i mai 1999 åpnet museet for publikum.

Hild Sørby er førsteamanuensis i kunsthistore ved Høgskolen i Stavanger og arkitekturanmelder i Stavanger Aftenblad. Hun har magistergraden på et emne om moderne arkitektur og byplanlegging. Hun har skrevet en rekke artikler om kunsthistoriske emner, ofte hentet fra regionens kunst og arkitektur. Bokutgivelser: Nicolay Ulfsten (1997), Klar-ferdig-Hus. Norske ferdighus gjennom tidene (1992), Jærmaleriet, fra landskap til visjon (1983), Carl Sundt-Hansen 1841–1907 (1976).

Foto: Espen Grønli.

Avantgardistiske museumsbygninger

Nå er det ikke tilfeldig at et nytt museum ble bygningen som skulle sette Stavanger på kartet over interessant samtidsarkitektur. Nettopp museumsbygninger har de siste tjue årene kanskje representert mest arkitektonisk nytenkning og eksperimentering. Og avantgardistiske museumsbygninger har vært brukt bevisst av politikere over hele Europa for å få oppmerksomhet og trekke folk til byene. Mange av verdens mest kjente arkitekter har fått nærmest frie hender, og folk strømmer til. Like ofte kommer vi for å se selve museumsbygningen som det som stilles ut.

Tyskland har særlig mange eksempler på dette. Ikke mindre enn nærmere tretti museer ble oppført i løpet av et par tiår. Vi valfartet til James Sterlings Neue Staatsgalerie i Stuttgart, til Hans Holleins Museum Abteiberg i Mönchengladbach og ikke minst til Museumsufer i Frankfurt am Main. Her ligger nye, hypermoderne museer som «inputs» side om side med de ærverdige gamle museene langs den kjente kanalen. Den ene lekre publikasjonen etter den andre bidro til markedsføringen.

Snart kom andre land, som Frankrike og England, også sterkt på banen. I dag er «alle» med. Velkjente nye eksempler er Frank Gehrys kunstmuseum i Bilbao, Spania, og Steven Holls kunstmu-

seum i Helsinki. Her i landet er parallellen Bremuseet i Fjærland av Sverre Fehn.

Strukturen

Oljemuseet er formet omkring tre hovedelementer: En steil, gneiskledt, mørk og lukket blokk, et åpent, lyst og luftig utstillingsrom i stål og glass, og helt ute i sjøen tre blanke metallsylindre som står på rør som installasjoner. Hvert element gir klare signaler om ulike deler av oljevirksomheten.

Blokkens innoverhellende form med gneisflatene som skifter farge og karakter etter været og varierer fra tørt grått til fuktig blåsvart, kan minne om en lang, steil fjellrygg. Den gir klare konnotasjoner til geologien som hele oljevirksomheten bygger på. Utstillingsrommet i stål og glass, der de skrå veggene er formet i samme kurvatur som Kjeringholmens opprinnelige linjeføring, representerer vår tids high-tech-arkitektur; det vil si den samme høyteknologi som også er en forutsetning for oljevirksomhet. Metallsylinderne konnoterer plattformer og boretårn. Sjelden er arkitekturen så talende og umiddelbart lett å fortolke som her.

Blokken er i tre etasjer. På gatenivå er inngang med resepsjon, museumsbutikk og garderobe. Her er også en elegant Bølgen og Moi – café med unik beliggenhet i sjøkanten og praktfull utsikt mot fjord og øyer, mot Rosenberg, sjøhus og

Foto: Espen Grønli.

Foto: Espen Grønli.

havnetrafikk. På varme sommerdager er utearealet perfekt. Annen etasje har undervisningsrom, konferanserom, møterom og bibliotek, mens kontorene ligger på rekke og rad som små celler i tredje etasje.

Bygningens mange skrå linjer gir spennende romformer som er aksentuert gjennom dristige lysinntak. Den flotte gråsorte fargen på veggene gir tyngde og karakter til rommene i kontrast til innredningen i lyst treverk. Interiørarkitekt m.n.i.l. Ellen Kristoffersen har stått for denne.

Utstillingene

Fra inngangen må vi passere kontrollsluser for å komme inn i utstillingshallen som har stor takhøyde, vakkert, skiferdekket gulv, gråsorte utstillingsvegger og skrå glassvegger mot fjorden. Konstruksjonen er åpen og høyteknologisk og står i virkningsfull kontrast til naturmaterialene. I denne salen får vi kunnskap om det meste som er relatert til oljeutvinningen. Vi får innblikk i naturhistorie gjennom milliarder av år og hvorfor Norge har olje. Vi får se hvordan man finner olje, hvordan den hentes opp fra dypet og hvordan den kommer til land. Vi ser hvordan vi levde her i landet før oljeproduktene kom, og ler litt av at Norges Geologiske Undersøkelse så sent som i 1958 mente at man kunne se bort fra muligheten for at det skulle finnes olje på kontinental-

sokkelen langs den norske kyst. Og vi får vite at svært mye av det vi omgir oss med i dagliglivet, fra plastposer til medisiner, er petroleumsprodukter.

Utstillingen er meget visuell, bygget opp som en fascinerende veksling mellom autentiske gjenstander i enorme dimensjoner som borekroner, dykkerklokke og redningskapsel og små modeller med minimennesker og minihus. Fotografier, filmer og computere supplerer gjenstandene. Alle tekstene er korte, konsise og instruktive. De som tar seg tid til å lese, lærer mye. Vi kan også utvide kunnskapene i kinosalen hvor det kjøres filmer hver halvtime.

Fra utstillingsalen kommer vi over gittertrapper og gitterbroer eller via et «helikopter» med skikkelig motordur ut til de tre sylinderinstallasjonene hvor vi kan oppleve hvordan det er på en oljeplattform. Den ene viser oss et boredekk med borebu, løfteblokk og «cyberbase», den andre har rom som forteller om livet om bord; med oppholdsrom, sykestue og trimrom, mens den tredje, som har fått navnet «Petrodomen», huser en audiovisuell kunstnerisk installasjon.

På boredekket opplever vi de enorme dimensjonene og tyngden på de elementene arbeiderne på plattformen jobber med. Vi føler på kroppen hvordan det må være i virkeligheten.

Oppholdsrommene er bokstavelig talt grå og kjedelige. Så er da også både tak, vegger og alle gjenstandene, fra lenestol og fruktfat til tv og trimsykkel, malt lys grå. Bare oljearbeiderens personlige eiendeler er autentiske og trer frem som alminnelige, trivielle ting slik vi alle kjenner dem. Slik forsvinner virkelighetsaspektet, mens symbolaspektet trer klart frem. Vi får vite hvordan oppholdsrommene oppleves av de som bruker dem. Rom og gjenstander er ikke realistiske gjenstander, men fremtrer som et iscenesatt kunstverk med klart budskap. Og kanskje forteller de nettopp derfor en større sannhet om livet om bord enn mer autentisk gjengitte rom ville gjort. Samtidig minnes vi om at denne avdelingen, som alt annet på muséet, er satt i scene av fagfolk som gir oss sin egen tolkning av vår felles oljehistorie. Det skaper distanse og dermed større bevissthet i forhold til det vi ser.

Utstillingsarkitekt har vært LPO Arkitektur og design as, Oslo. De har ikke bare formidlet stoffet godt rent faglig, men har laget en sjeldent fint gjennomført estetisk presentasjon.

Den siste sylinderen rommer en audiovisuell installasjon med referanser til jordens geologiske historie fra The Big Bang – til mennesket finner olje – og til et nytt Big Bang. Vi står liksom midt i verdensrommet og ser og ikke minst hører det hele i milevis avstand rundt oss. Installasjonen er utført av multimediakunstneren Guri Dahl.

Arkitektoniske referanser

Oljemuseets arkitektur har klare referanser så vel til norsk natur som til oljeteknologiske installasjoner. Det har arkitektene selv understreket. Men bygningens form-

språk har også referanser til internasjonal samtidsarkitektur. I dag ser vi all arkitektur som meningsbærende. Form, konstruksjon, massevirkning og funksjon er nært knyttet til den politikken, økonomien, kulturen og det samfunnet bygningene er en del av. Det betyr at arkitekturen kan leses og tolkes ut fra ulike problemstillinger som en skreven tekst. Dette gjelder ikke minst for den såkalte dekonstruktivismen.

Denne retningen, som har hentet stor inspirasjon fra den dekonstruktivistiske franske filosofen Jacques Derrida, har preget en smalere del av den internasjonale arkitekurscenen fra 1980-tallet. Nå er det ikke lett å forstå at arkitektur, som vi først og fremst forbinder med konstruksjon, kan fremstå som dekonstruksjon. Men arkitektene innenfor denne retningen er opptatt av å dekonstruere arkitektoniske formtradisjoner som vi opplever som sannheter og vil flytte grensene for det arkitektonisk mulige. Slik oppstår nye arkitektoniske konstruksjoner og formkonstellasjoner fjernt fra tradisjonell orden og logikk. Ikke så uventet kanskje da, at dekonstruktivistiske prosjekter ofte forblir på papiret og kun fremstår som såkalt galleri-arkitektur. Men en del bygges.

Arkitekturen kjennetegnes ved komplekse, sammensatte og fragmenterte form- og romdannelser som ofte virker konfliktfylte og

Foto: Espen Grønli.

oto: Espen Grønli.

ukjente. Rette vinkler er gjerne fraværende, mens såkalte zig-zag-linjer forekommer hyppig. Noen ganger, som i prosjektet «The Peak Club» av den markante irakiske arkitekten Zaha Hadid, kan arkitektoniske elementer fremtre som landskap eller gli over i natur. Kroneksempelet på dekonstruktivisme var lenge Bernhard Tschumis Parc de la Villette i Paris, påbegynt 1983. Her er referansene til russisk konstruktivisme tydelige. I dag kjenner kanskje enda flere Daniel Liebeskinds jødiske museum i Berlin som nylig åpnet.

Nå vil det ikke være riktig å karakterisere oljemuseets arkitektur som dekonstruksjon. Men det er noe dekonstruktivistisk ved formspråket, og arkitektene Lunde og Løvseth har uten tvil fått viktige stilimpulser fra denne retningen. For også dekonstruktivismen ble snart en stil, selv om retningen i utgangspunktet mente å være alt annet enn nettopp det. Og uten den var neppe oljemuseet blitt som det er. At arkitekturen er narrativ og museet fremstår som en metafor for oljevirksomheten i Stavanger, skyldes også impulser fra retninger som har sprunget ut av dekonstruktivistisk arkitektur.

Å bygge er byforming

Oljemuseets beliggenhet har bidratt til å omforme byen, både visuelt og funksjonelt. At det ville bli slik, visste vi allerede på forhånd. Mange av byens borgere gikk sterkt i mot nåværende plassering. Et av hovedargumentene var at museet ville stenge for utsikten mot sjøen. Og er det noe vi er opptatt av her i landet så er det utsikt. Det så da også skremmende ut under byggeperioden mens «fjellveggen» reiste seg. Men det ble ikke slik som mange fryktet. Snarere har vi fått mer igjen enn det som ble borte. For er det ikke først nå, i glimt fra museets utstillingsarealer, fra caféen, den brosteinsdekkede kaien og fra plassdannelsen foran museet at vi for første gang virkelig ser den flotte utsikten?

Byforming er i dag et hett tema. På en helt annen måte enn for få år tilbake omformer vi byens landskap ut fra en ny tenkning om rommelige strukturer. Oljemuseet har gitt oss et nytt byrom og en ny utsikt. Det har tilført sentrum nye kvaliteter. Men først og fremst har vi fått et museum som bidrar til å skjerpe vår hukommelse, som gir oss innsikt og forståelse, og som det på mer enn en måte er morsomt å besøke.